

Dinç, Mustafa (2023). *İlk Kepezliler: Türkiye'nin En Büyük Beldesinin Sosyokültürel Dönüşümü*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları, 119 sayfa. ISBN: 978-625-6579-30-9.

Bilim Uzmanı Ümit İŞLEK

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
umit.islek.2117@gmail.com
ORCID ID: 0009-0009-8850-6033.

e-ISSN: 2667-4173

UHAD, 2025, 8/2, 317-322.

Kitap İncelemesi / Book Review

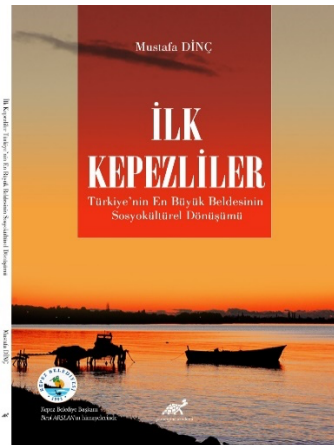
DOI: 10.61729/uhad.1757501

Geliş Tarihi / Date Received: 03.08.2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 17.09.2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30.11.2025

Atıf / Citation: İŞLEK, Ümit (2025). "İlk Kepezliler: Türkiye'nin En Büyük Beldesinin Sosyokültürel Dönüşümü", *UHAD/Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 8/2, s. 317-322.

Doç. Dr. Mustafa Dinç, halk bilimi alanındaki akademik birikimiyle bilinen bir akademisyendir. Yüksek lisansını *Kütahya-Altıntaş Folkloru* üzerine, doktorasını ise *Kemal Sunal Filmlerinde Folklor ve Mizah* üzerine yapmıştır. Özellikle burada halk kültürünün sinema filmlerine yansıma süreçlerini irdelemiştir ki bu bakımdan son derece titiz bir çalışma ortaya

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

koymuştur. Halk bilimi ve medya ilişkisi üzerine dersler de veren Dinç’in çalışma sahası geniştir. Akademik hayatına Çanakkale’de devam ediyor olmasının yanında buralı olması da yaptığı çalışmalara olan nüfuzunu etkilemektedir. *Yeni Adalılar* ve *İlk Kepezliler* gibi kitapları alanında özgün çalışmalarındandır. Özellikle Çanakkale’nin kültürel mirasını, ortaya koyduğu çalışmalar ve yürüttüğü projelerle gün yüzüne çıkarmayı esas almaktadır. Zira Çanakkale’nin tarih, edebiyat, arkeoloji, halk bilimi, turizm gibi pek çok alanda önemi bulunmaktadır.

Çanakkale tarihin çok eski dönemlerinden beri kilit bir role sahiptir. Bu roldeki en büyük pay şüphesiz burada bir boğaz bulunmasındadır. Boğaz’ın özellikle daralan kısımları savaşlarda veya ekonomik ve sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda sık sık kullanılmıştır. Fakat yine de Çanakkale’nin merkezi ve birkaç ilçesi dışında burası uzun dönemler boyunca yoğun bir şekilde yerleşim yeri olarak kullanılmamıştır. Günümüzde Çanakkale’nin güneyinde, merkezine bitişik konumda olan Kepez de 150 yıl öncesine kadar meskûn mahal olmaktan uzak kalmıştır. 1500’lü yıllardan beri çeşitli tarihî eserlerde adı yer almasına rağmen 1789’da I. Abdülhamid’in ölümünden sonra Kepez, Sineperver Ayşe Valide Sultan’a vakfedilmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Bulgaristan’dan Kepez’e göçler yaşanmıştır (Dinç, 2023:10).

Kepez’in kurulması, söz konusu tarihte bölgeye gelen 30 civarında muhacir ailenin buraya yerleşmesiyle mümkün olmuştur. Kepez’in köyleşmesi bu şekilde gerçekleşen göçlerle 1900’lere kadar devam etmiştir. Buraya yerleşen muhacirler çiftçilik ve kısmen balıkçılık ile geçinerek hayatlarını idame etmişlerdir. 1950’den sonra Türkiye’nin yaptığı sanayileşme hamleleri Kepez’de de yankı bulmuş ve buraya açılan çalışma alanlarıyla köyün nüfusu ve ekonomik durumu hızla yükselmiştir. Fakat Kepez için asıl önemli büyüme 1992’den sonra belde ünvanına sahip olmasından sonra yaşanmıştır (Dinç, 2023: 16-17). Geline süreçte Kepez, Türkiye’nin en büyük beldesiyse de düzenli büyümenin, planlama ve bilimsel araştırmalar eşliğinde olması gerektiği gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Bu sebeple özellikle hızla büyüyen ve doğal olarak değişip dönüşen sahalarda çarpıklaşmanın yaşanmaması için sahanın çok yönlü bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.

Kepez ile ilgili yapılan çalışma sayısı epey azdır ve bunlar da hacimli değildir. Belde’nin su ürünleri, jeolojisi, kent planlaması vs. ile ilgili çeşitli yayınlar yapılmış olsa da kültürel boyutuna değinilen müstakil çalışmalara rastlanılamamıştır. Yoğun göçlerle çok hızlı bir şekilde büyüyen bir sahanın kültürel çerçevede araştırmalara tâbi tutulmaması kültürel çarpıklaşmalara meydan verebilmektedir. Bu doğrultudaki ilk bilimsel yayın, “İlk Kepezliler: Kuruluşundan Cumhuriyetin 100. Yılına Türkiye’nin En Büyük Beldesi Çanakkale Kepez’in Sosyokültürel Dönüşümü Araştırma Projesi” kapsamında kitaplaştırılan eserdir. Kitapla birlikte projenin yürütülmesi aşamasında yönetmenliğini Yunus Emre Eroğlu’nun yaptığı *İlk Kepezliler: Türkiye’nin En Büyük Beldesi Kepez’in Sosyokültürel Dönüşümü* adlı belgesel çekilmiş ve bu belgesel Kepez Turhan Mildon Kültür Merkezi’nde yapılan tanıtımdan sonra yayımlanmıştır (URL-1).

Doç. Dr. Mustafa Dinç tarafından proje ürünü olarak yazılan kitap üç ana bölümden oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla “Kuruluş”, “Gelişim” ve “Dönüşüm” şeklindedir. Birinci bölümde Kepez isminin kökenine değinilmektedir. *Dîvânu Lugâti’t-Türk’ten Türkiye’de Halk Ağızlarından Derleme Sözlüğü’ne* kadar çeşitli kaynaklar tarandıktan sonra söz konusu sözcüğün “yüksek tepe, dağ, yokuş başı” gibi yükseklikle ilgili anlamlara geldiği

saptanmaktadır ki bu anlamlar Kepez’in coğrafi yapısıyla uyumludur. Diğer taraftan bu isim Piri Reis’in 1520’lerin başında yazdığı *Kitâb-ı Bahriyye*’sinde de yer almaktadır. Daha sonra Evliya Çelebi’nin *Seyahatnâme*’sinde de görülen Belde, sadece ismen anılmaktadır. Zira Kepez’in yerleşime açılması çeşitli iskân ve göç hadiselerinden sonra yaşanacaktır. Hem tarihi hem güncel kaynaklardan yararlanılarak elde edilen bu tarihsel bilgiler son derece önemlidir. Buna rağmen kaynaklar yetersiz kalmaktadır ve kaynak kişilerden önemli tespitler derlenmiştir.

Kaynak kişilerin aktardıklarına göre halk arasında 93 Harbi olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’ndan sonra Bulgaristan’dan yola çıkıp buraya gelerek yerleşen aile sayısı 26, 27, 28 veya 30’dur. I. Abdülhamid’in eşi, IV. Mustafa’nın annesi olan Sineperver Ayşe Valide Sultan’ın vakıf çiftliği olan Kepez, daha sonra iskâna açılmış ve gelen muhacirlere toprak olarak dağıtılmıştır. Gerek Ayşe Sultan ismi gerek ilk yerleşim zamanı ve mekânı hafızalarda canlı bir şekilde korunmaktadır. Ayrıca Dinç, söz konusu olguları ayrıntılarıyla irdelemekte ve elde ettiği verilerle kaynak kişi bilgilerini karşılaştırarak analiz sonuçlarını ortaya koymaktadır. Bunlardan biri de Kepez’i kuran tüm ailelerin akraba olduklarına dair kaynak kişi beyanlarıdır. Oysa yapılan araştırmalar bunun yanlışlığını göstermiştir. Ayrıca ilk hanelerden sonra civar köylerden buraya göçler yaşanmış, çeşitlilik artmıştır ve bu durum 1900’lerin başına kadar devam etmiştir.

1900’lerden sonra bölgede yaşanan Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları’nın ardından Millî Mücadele, İngiliz işgali ve Mondros Mütarekesi dönemlerinde Kepez’de ciddi kültürel değişimler görülmemiş ve bu durum 1950’li yıllara kadar devam etmiştir. Fakat yine de tarihsel panoramanın korunması açısından yazarın dönem tarihini uzun uzun aktarması değerli olmuştur. Tabiri caizse kendi hâlinde tarım ve hayvancılıkla uğraşıp geçinen Kepez halkı, 1950’lerden sonra başlayan sanayileşme hamlelerinden olumlu anlamda etkilenmiş ve ekonomik gelişmeler göstermiştir. 1959’da açılan Kepez Konserve Fabrikası bu atılımların en önemlilerindedir. Bu fabrikanın açılmasından sonra gerek ekonomik gerek sosyokültürel hayat hareketlenmiştir. Görece ekonomik sıkıntıların azaldığı bu süreçten sonra Belde’nin kültürel faaliyetleri kendini göstermeye başlamıştır. Bu gelişmelerin takip edilebilmesi çoğunlukla kaynak kişilerin anıları sayesinde olmaktadır.

Kepez’de halka ait hayat tarzı ve kimi örnekleri günümüze değin ayakta kalan halk mimarisi örnekleri bu dönemin kalıntılarıdır. Kerpiçten yapılan evlerin boyut, şekil, inşa ve tadil süreçleri, evleri çevreleyen geniş avlular ve tarlalar, özellikle yaşlı kaynak kişilerin hafızasında canlı bir şekilde yaşamaktadır. Yaşanan çeşitli ekonomik sorunlar, kendi kendine yeten Kepez halkını ağır bir şekilde etkilememiştir. Zira geçim kaynağı olan tarımsal faaliyetler ve yetiştirilen küçükbaş ve büyükbaş hayvanların temel ihtiyaçları karşılayacak düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle tarımsal faaliyetlerdeki başarının ve “Çanakkale Domatesi” adıyla âdeta markalaşan domates üretiminin temel dinamiklerinden biri Kepez Çayı’dır. Halk bu dereden ziyadesiyle faydalanmasını bilmiştir. Geçim için faydalanılan en önemli alanlardan biri de denizdir. Kıyı balıkçılığı 1990’lara kadar Kepez halkı için önemli bir gelir kaynağı olmuştur (Dinç, 2023: 3-38).

İncelenen kitabın ikinci bölümünden itibaren halk bilimi odaklı bir perspektif söz konusudur. Halk mimarisi ve ekonomisinden sonra gelenekler, inançlar ve özellikle geçiş dönemleri dikkat çekmektedir. Ancak bu konuda Kepez birkaç nokta dışında Çanakkale ile

aynılık göstermektedir. Söz gelimi Kepezliler de tıpkı Çanakkaleliler gibi doğum öncesi ritüeller için Kilitbahır’da yer alan Ahmet Cahidi Sultan Türbesi’ne giderek adak adamaktadırlar. Yine hamilelikte cinsiyet belirleme ritüelleri, hamilelerin belli alanlara sokulmaması, doğum sonrası bebeğin ve annenin kırk gün boyunca toplumdan soyutlanması, bebeğin göbek bağının meslek belirleme ritüeli çerçevesinde meslekleri temsil eden yerlere gömülmesi vd. gibi gelenekler Anadolu ve Çanakkale gelenekleriyle ortak. Diğer taraftan genelden farklı önemli bir gelenek olan ev bacalarının tüfeklerle vurulması dikkat çekicidir ki bu, düğünlerde oğlan evinden gelinin evine kadarki yolda yer alan evlerin bacalarının tüfeklerle hedef hâline getirilip vurulması şeklinde gerçekleşmektedir (Dinç, 2023: 39-81).

“Dönüşüm” adı verilen üçüncü bölümde, Kepez’in 1992’de belde ünvanına sahip olmasından sonraki sürece odaklanılmaktadır. Belediye olduktan sonra yoğun göçe maruz kalan Kepez’de çok sayıda kurum açılmış, bunları özel oluşumlar takip etmiştir. Açılan bu yerlerdeki istihdam olanakları, TOKİ ve sonrasında yapılan yerleşim alanları da göçleri etkileyen temel dinamiklerdendir. Hâl böyleyken hızlı değişim, dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Bu sebeple kaynak kişiler ısrarla 90’lar öncesi Kepez’i özlediklerini ifade etmişlerdir. Başta yaşlı ve gençler olmak üzere kişiler arası saygı ve sevgi, hoşgörü, yardımlaşma kültürü, herkesin tanış olmasından doğan güvenlik, nüfusun az olmasından ve kitle iletişim araçlarının görece gelişmemiş olmasından kaynaklanan sosyal iletişim, imece olarak tarif edilebilecek olan “bireleş” kültürü bu özlemin odağını oluşturmaktadır. Bu değerler etrafında kitleleşen özellikle kurucu aileler, Kepezli kimliği ile birleşmişlerdir. Eski kültürü ve dar nüfusu oluşturanlar kendilerini *yerliler*, sonradan gelip yerleşenleri de *gelmeler* olarak tarif etmektedirler. Kepez, kendisine özgü sosyokültürel örnekler göstermektedir fakat yanı başında kurulduğu Çanakkale ilinin etkisi pek çok kültür olayında kendisini göstermektedir (Dinç, 2023: 82-98).

Sonuç olarak Çanakkale iline bağlı Kepez, Türkiye’nin en büyük beldesi konumundadır. Çanakkale Boğazi’na kıyısı olan bu beldenin sosyal, tarihî, coğrafi, kültürel ve ekonomik değeri dikkate çekmektedir. Buna rağmen söz konusu belde hakkında yapılan çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Bunun sebebi Kepez’in, Çanakkale gibi pek çok açıdan önem arz eden bir ilin hemen yanında kurulmuş olmasıdır. Nitekim bölge ile ilgili yapılan çalışmalar daha çok Çanakkale’ye odaklanmış ve Kepez arka planda kalmıştır. Fakat geline süreçte Kepez’in 1992’den itibaren belde olmasıyla burası yoğun bir şekilde göç almış ve bu durum çeşitli zenginlikleri beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla Kepez ile ilgili akademik çalışmaların yapılması gerekliliği hasıl olmuştur. Bu çalışmaların ilki Doç. Dr. Mustafa Dinç tarafından *İlk Kepezliler: Türkiye’nin En Büyük Beldesinin Sosyokültürel Dönüşümü* adıyla 2023 yılının Ekim ayında kitap şeklinde yayımlanmıştır. Yayımlanan bu kitapta Kepez’in tarihsel serüveni “Kuruluş”, “Gelişim” ve “Dönüşüm” adlı üç bölümde incelenmiştir. Verimsiz bir araziye vakıf çiftliğine, sonrasında muhacir köyüne ve son olarak Türkiye’nin en büyük beldesine dönüşen Kepez’in sosyokültürel dönüşümü, Dinç’in alan ve literatür taramaları neticesinde ciddi bir çalışmayla açıklığa kavuşmuştur. Kepez’in vakıf arazisi olduğu dönem, Çanakkale’de yaşanan savaşların anıları, kısa süreli İngiliz işgali süreci, Millî Mücadele dönemine ait anılar ve özellikle 1950’lerden sonraki dönüşüm canlı bir şekilde korunmuştur. 150 yıllık bir yerleşim tarihi olmasına rağmen yaşadığı serüvenin çoğunluğunun Cumhuriyet’ten sonra tespit edilebildiği Kepez’in sahip olduğu değerlerin, daha çok kaynak kişilerle yapılan görüşmelerden yola çıkılarak elde edilmiş olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Söz konusu edilen *İlk Kepezliler: Türkiye’nin En Büyük Beldesinin Sosyokültürel Dönüşümü* adlı kitap son derece kısıtlı kaynaklardan yararlanılarak yazılmıştır. Alanında ilk olmayı hedefleyen bir çalışmada kaynak yetersizliği, beraberinde derinlemesine çözümlemelerin yapılmasını engellemeyi getirmektedir. Ne var ki halk bilimi gibi kaynak kişi derlemeleri fırsatlarının son derece açık ve hatta kimi zaman kaçınılmaz olduğu perspektiflerde çalışmalar bu sayede daha üst seviyelere çıkabilmektedir. Kitap yazarının yazılı kaynak yetersizliğini sözlü kaynaklarla giderdiğini söylemek yerinde olacaktır. Öyle ki Kepez’i kuran ailelerin tümüyle gerekli görüşmelerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan görüşmelerin video kayıtları ile desteklenmesi ve buradan bir belgesel elde edilerek sosyal medyada halka sunulması çalışmayı ayrıca değerli kılmaktadır.

Özellikle görüntü yoluyla bilgi almanın giderek yaygınlaştığı süreçte belgesel, gelecek kuşaklara Kepez’in dönüşümünü belki de daha iyi aktaracaktır. 150 yıllık bir geçmişe sahip olan Kepez’in köy statüsünden çıkıp belde olması yaklaşık kırk yıllık bir öyküye de büyümede göstermiş olduğu hız dikkatlerden kaçmamaktadır. Türkiye’nin en büyük beldesi olan Kepez’le ilgili çalışma sayısındaki yetersizlik ise aksine dikkat çekicidir. Bu eksikliğin giderilmesi adına yapılan bu çalışma, öncü olması ve alana son derece önemli katkılar sağlaması sebebiyle değerlidir. Nitekim Kepez Belediyesi de bu çalışmaları desteklemekte ve tanıtmaktadır. Kültür alanının pek çok noktasına temas edebilen halk bilimi perspektifi ile gösterilen sosyokültürel değişimin verileri, ileride Kepez ile ilgili yapılacak pek çok çalışmaya kaynaklık etme potansiyeline sahiptir.

Halk bilimci kimliği ile bilinen Dinç, kaynak kişilerden derlediği bilgileri kısıtlı miktardaki kaynak eserlerle harmanlayarak Kepez’in sosyokültürel dönüşümünü sunmuştur. Burada yazarın özellikle tarih kaynaklarından faydalandığını söylemekte yarar vardır. Zira Kepez’in meskûn mahal olmadan önceki tarih ve coğrafya kayıtları da vardır ve örneğin bu kayıtlar ile beldenin ismi ile ilgili çözümlemeler yapılabilmektedir. Halk bilimsel ürünlerin çoğunlukla bölge ile aynı olması ve bunların daha önce işlenmiş olması eserde tekrarlardan kaçınmak adına aktarılmamıştır. Yine de eserde kaydedilen kimi özgün gelenekler dikkatlerden kaçmamaktadır. Diğer taraftan eserin odaklandığı muhacirler, göç, tarih ve ekonomi bağlamı hem bölgeyi hem Kepez’i anlamak adına kılavuzluk etmektedir.

Kaynakça

DİNÇ, Mustafa (2023). *İlk Kepezliler: Türkiye’nin En Büyük Beldesinin Sosyokültürel Dönüşümü*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: “İlk Kepezliler: Türkiye’nin En Büyük Beldesi Kepez’in Sosyokültürel Dönüşümü”. <https://www.youtube.com/watch?v=BD9bEfY1nXg> (E.T.: 06.01.2025).

Çalışmanın yazarı/yazarları “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmiş(ler)dir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek veya fikirlerine başvurulana herhangi bir kişi bulunmamaktadır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: ---

Katkı Oranı Beyanı: Bu makalenin tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgments: There is no person whose support or ideas are consulted during the research and writing of the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author’s Note: ---

Author Contributions: All sections of this article have been prepared by a single author.

Licence: Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published as open access under the CC BY-NC 4.0 license.